

Ficció i idees.

Entrevista a

PERE VERDAGUER

□ JOAQUIM NOGUERO

Pere Verdaguer és un dels escriptors més coneguts del Rosselló. Membre de la secció lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans i de la junta d'Òmnium Cultural, estudiós de la llengua (entre altres projectes, en aquests moments prepara un diccionari de tot el vocabulari relacionat amb el sexe), en l'àmbit escolar jove és conegut sobretot pel seu conreu de la ciència-ficció en novel·les que, de tota manera, no ha escrit pas pensant només en aquest sector de públic. D'altra banda, la literatura de ciència-ficció no és res més que una altra baula en la cadena d'un pensament complex sobre el món actual; un pensament que també ha expressat assagísticament en articles, a la premsa diària (*Avui*, etc.) i, sobretot, a la *Revista de Catalunya*. Dels articles publicats en aquesta darrera plataforma, ja n'han sortit dos volums: *Entre llengua i literatura, sobre els problemes de l'escriptor en el pas de l'una a l'altra*, llibre guardonat amb el premi Rahola; i *De la cultura a la política, on Verdaguer reflexiona sobre els problemes i la crisi del pensament actual*.

FOTOS: MARC VILA

L'entrevista té lloc a Perpinyà, al llarg d'una tarda que s'estira en el temps generosament concedit per l'escriptor i estudiós. Llibres per tot arreu: molta paraula escrita, i molta de parlada, amb material per a tres, i per a quatre, i per a més entrevistes com aquesta. En arribar, coincidim al pis de Verdaguer amb Pere Manzanars, director de Ràdio Arrels i un dels fundadors de La Bressola. Verdaguer ens el presenta i el convida a intervenir. Domina al petit despatx, en l'espai lliure deixat entre les altes prestatgeries farcides de volums, carpetes i papers, un aire reposat com de tertúlia.

—*En aquests moments sembla que, com a conseqüència tant de la Unió Europea com de la immigració, que han subratllat en nivells diferents la coexistència de llengües, ja no és políticament correcte defensar el monolingüisme. Hi ha hagut declaracions de representants del govern francès en el sentit de dir «ara que la República Francesa ja és prou forta podem permetre'ns obrir les portes a les altres cultures que conté». Són només bones paraules? Com ho veuen des d'aquí?*

PERE VERDAGUER: Jo diria que encara no es nota. Tu, Pere, hi veus alguna cosa?

PERE MANZANARS: No: són declaracions que, efectivament, encara no s'han concretat en actes. D'ençà de fa set o vuit anys no hi ha hagut cap mena de canvi, ni en l'ensenyament escolar ni en la valoració cultural del català.

P. V: En alguns casos, el que s'ha fet fins i tot venia d'abans, del govern anterior. Per exemple, la normalització, dins una certa mesura, del català a l'escola com a escola experimental. També molta feina feta a la universitat o la possibilitat de l'ensenyament bilingüe ja remunten als primers anys del govern socialista, el 1981. Són passos petits fets d'ençà de molt de temps, jo diria que des del 1968. De llavors ençà, algunes

posicions s'han anat consolidant i on sí que hi ha hagut un canvi de mentalitat és en la població. Aquestes últimes setmanes, per exemple, s'ha notat en algunes col·laboracions a *L'Independent* per a un debat sobre la denominació d'aquesta zona com a Pirineus Catalans: ara hi ha moltes denominacions així, en què ja hi entra l'adjectiu *català*, i això no hauria passat fa vint o trenta anys, quan la gent més aviat veia el català com un llast, com un pes, més que no com a cap avantatge per fer-ne una bandera. Diria que és, si de cas, aquest canvi de la gent el que més pot influir perquè el govern ens tingui en compte: hi veuen una clientela electoral que s'ha de cuidar. De tota manera, tot i que el 1985 es va crear una Comissió Nacional de les Llengües Regionals, a la pràctica ja dic que no ha servit gairebé de res. La comissió ha fet proposicions, però no s'han aplicat. El que passa és que ara ja no poden rebutjar-ho clarament: d'alguna manera, senten la necessitat de tenir-ho en compte, pel canvi de sensibilitat de la població, i no solament en l'àmbit nord-català, sinó també a nivell occità, bretó, basc, etc. És una problemàtica general a tot França.

P. M: De tota manera, jo pensi que l'acceptació d'una llengua com el català, aquí a França, val més per a nosaltres que no pas per a altres llengües. I això és degut essencialment a l'existència de Catalunya. Nosaltres ens podem recolzar en aquest pes extern, que té una influència real en tot el procés, cosa que no poden dir ni els occitans ni els bretons. Per això em sembla que l'acceptació popular de la llengua catalana és més visible a la Catalunya nord que a Occitània o a la Bretanya.

—*Els occitans també solen posar el model de Catalunya per parlar de la seva realitat.*

P. V: Sí, els occitans sempre s'hi han recolzat. Però ells tenen un altre problema: no tenen gaire unitat de llengua.

Entre un gascó i un provençal, gairebé no s'entenen i entre aquests i els llenguadocians, ben poc també.

P. M: I, a més a més, hi ha la dificultat que tots els occitans s'identifiquin amb un mateix territori, que és excessivament vast: de Burdeus a Niça, de Lorges a Limoges... És massa variat i, fora dels intel·lectuals occitanistes, el poble no l'identifica com un espai compartit distint a la idea de França.

P. V: És que Occitània no ha estat mai un estat, i això es nota.

—*Com a avantatge, ¿no és veritat que no tenen el problema dels noms? La denominació d'occità i occitans els designa a tots i no és cap grup en concret.*

P. V: Sí, però els provençals no es diuen pas occitans. Bàsicament, se'n senten els llenguadocians, Migdia Pirineus i Tolosa, que es correspon amb els sectors més dinàmics de l'occitanisme: la consciència més forta és a Llengua d'Oc. El terme *occità* no és pas universalment reconegut per tots.

—*Deia fa un moment que l'occitanisme sempre s'ha recolzat en el model català. Un exemple?*

P. V: Péire Bec, professor a la Universitat de Poitiers i autor del conegut llibre sobre l'occità. Ell fins i tot deia que els dialectes occitans eren quatre: el gascó, el llenguadocià, el provençal i... el català! Però és una cosa que cap lingüista no ha acceptat, sempre s'ha refusat: es consideren llengües germanes, molt properes, però no la mateixa llengua. Però això prova aquest acostament continuat cap al català, motivats perquè no tenen una base ferma, material, territorial, institucional, que doni suport a la idea d'Occitània. Per això l'existència catalana sempre ha estat tan important per a ells. Fins i tot s'ha creat un comitè d'agermanament occitano-català, però no té gaire vida i ha estat portat d'una manera més aviat folklòrica. De

totes maneres, tots tenim consciència que uns i altres compartim gairebé els mateixos problemes dins l'Estat francès. A més a més, hi ha una base comuna indiscutiblement molt forta: el català de la Catalunya nord ha rebut moltes influències de l'occità i la major part dels rossellonismes són, de fet, occitanismes. En certa manera, constituïm una zona

de transició, gairebé a la frontera de l'occità. I, ja des de les primeres manifestacions escrites dels segles XII-XIII, el rossellonès es caracteritza per aquesta influència. Aquí sempre hi ha hagut molt moviment d'occitans: primer, amb l'escampada de després de Muret i la croada dels albigesos; però també més tard, per raons econòmiques. Durant l'Edat

Mitjana el Rosselló, encara dins de Catalunya, era un país industrialitzat com la resta —una indústria de llana i de ferro—, amb un comerç també molt desenvolupat, mentre que Occitània, com tota la França del sud, era més aviat agrícola.

—*La pèrdua de la industrialització i de l'activitat econòmica pot haver estat motivat pel desig central de provincialitzar la zona?*

P. V: En el nostre cas en concret, això ja s'havia produït abans de l'annexió. Però sí que és veritat que a França, d'una manera voluntària o involuntària, com a conseqüència de la mentalitat centralista i estatal, és gairebé segur que el sud era agrícola per voluntat expressa del nord: eren regions de les quals hom es malfiava.

Ciència-ficció

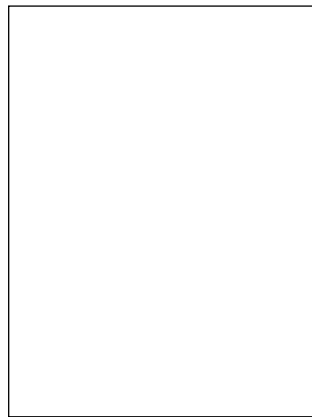
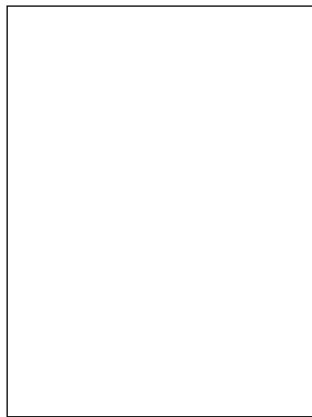
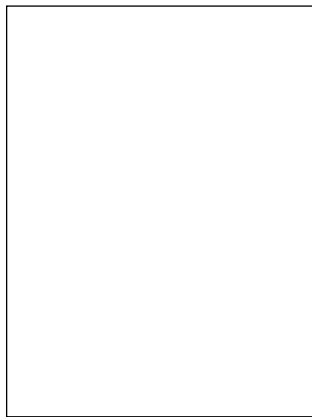
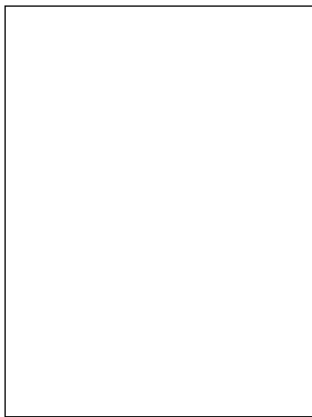
—*Com que dediquem aquest número d'ESCOLA CATALANA a la ciència-ficció, de la qual vostè és un defensor, m'agradaria que entréssim en algunes qüestions: la majoria dels seus llibres d'aquest gènere li han publicat en col·leccions de literatura juvenil, oi?*

P. V: Sí, però perquè la gent no sap on posar-ho! Mira el cas d'*El protozous*: diverteix molt més la gent gran que no els joves. I és que són obres d'una certa complexitat. No he pensat mai que escriure per a la mainada, el plantejament que em faig és igual per als grans que per als petits. I, de fet, novel·les com les de Jack London, que ara es distribueixen sobretot als joves, tampoc no van ser pas escrites amb aquesta limitació.

—*És una orientació editorial, que busca un públic clar per por de no tenir-lo assegurat de cap altra manera?*

P. V: Però existeix un públic per a la ciència-ficció! Només caldria confiar-hi: pensa que aquest gènere és el més conreat a tot el món. Cada any es

L'escriptor Pere Verdaguier amb el fundador de La Bressola i Ràdio Arrels, Pere Manzanares (dret a la dreta)

publiquen trenta mil nous títols: això ja és significatiu. I encara caldria afegir-hi les revistes, les pel·lícules, els còmics... Als Estats Units, les convencions dels fans de la ciència-ficció reuneixen milers de persones. És un món d'una riquesa extraordinària. En canvi, el gènere no té gaire requesta al sud del Pirineu: a França, i no parlem dels Estats Units, Rússia, Anglaterra, etc., és un gènere amb molt d'èxit de públic, mentre que a Espanya s'han fet algunes coses vàlides, però poques. I és inexplicable que Catalunya mantingui aquesta posició: més que no pas Espanya, perquè, si Espanya sempre ha estat industrialment endarrerida, Catalunya ha tingut sempre una posició d'avantguarda dins aquest sector econòmic, i la ciència-ficció sempre s'ha desenvolupat bé als països tecnològicament avançats. Catalunya no és un país amb tots els ets i uts, i no respon: és una pega i, en certa manera, em fa patir. Per això la major part del que escric és ciència-ficció. Bé, ara també faig assaigs. A la *Revista de Catalunya*, molt: és un marc formidable, perquè pots escriure-hi articles de quinze o vint pàgines, i explicar-te bé. Hi he escrit coses que si les hagués hagut de fer sense saber si serien publicades és probable que no m'hi hauria posat.

—*Del conjunt d'alguns d'aquests articles llargs, n'ha sorgit el volum De*

la cultura a la política. *Podríem dir que hi argumenta moltes de les qüestions que després ha fabulat als seus llibres de ciència-ficció. Com el definiria?*

P. V: El llibre és un conjunt d'assaigs publicats a la *Revista de Catalunya*, degudament revisats i homogeneïtzats per a la seva publicació en llibre. Hi plantejo la crisi del pensament actual, a partir de la convicció —central en el meu pensament— que avui els problemes que se'ns plantegen ja no són de coneixença de fets concrets. Això ja pertany a una etapa anterior, industrial, superada; si ens en volem sortir, ara toca passar a la fase que en dic de pensament polític. Entenc que fins ara la humanitat havia viscut dues etapes: una etapa *natural*, la de l'home vivint i depenent de la natura, amb una tecnologia elemental; i una etapa *industrial*, que comença tardanament —amb l'escriptura, per exemple— i és el moment en què l'acumulació i la generalització dels coneixements fa que els descobriments nous es precipitin: el cúmul de tot això és el segle XIX i el nostre.

—*Amb la industrialització?*

P. V: La industrialització és un moment d'aquesta segona etapa. Però el procés ja havia començat abans, amb els grecs, i probablement abans i tot, amb els egipcis i civilitzacions d'aquesta mena. El problema és que avui s'ha accelerat i som en un punt en què ja no

podem continuar assumint els canvis si no fem un altre pas, i d'una manera substancial: deixar el pensament de la natura i el pensament tecnològic, per situar-nos en la nova etapa del pensament polític. Què la caracteritza? La necessitat d'escollir. La política no és la coneixença tecnològica (trobar un motor que consumeixi menys gasolina o que faci córrer més el cotxe; aquests són problemes concrets, que no exigeixen cap reflexió ni haver d'escollir res), sinó que parlar de pensament polític implica sobretot triar: no ho podem fer tot, hem d'escollir com hem de gastar els diners de la col·lectivitat, com hem d'educar, què hem d'ensenyar a la mainada...

—*Però no ho hem hagut de fer sempre?*

P. V: És clar, però ara tot s'ha accelerat molt, cada vegada més, i és imprescindible fer-ho. Abans les coses anaven soles: es feia un invent, s'explotava i, com que no tenia gaires conseqüències, no representava cap problema. Actualment, en canvi, els problemes més grossos que se'ns plantegen no són tecnològics: són d'opció. Per exemple, imaginem una fàbrica: ¿val la pena treure-la d'aquí per posar-la a l'Àfrica, o a l'Amèrica del Sud, o a la Xina comunista, o a Rússia? Quines implicacions tindrà això? Econòmicament, potser resulta més rendible a l'industrial. Però, quines conseqüències tindrà per a la

col·lectivitat? Avui, els problemes són d'una complexitat tal, que si actuem espontàniament segur que farem bestieses. Per tant, en lloc de fer descobriments, ara és molt més important triar opcions entre les diverses possibilitats que se'ns ofereixen. Si no canviem d'actitud, arribarem a una explosió inevitable. Aquesta explosió es pot produir de mil maneres diferents, totes imprevisibles. Mira, per exemple, què ha passat amb la sida: és probable que sigui un virus que ja existia des de fa milers d'anys, només que abans potser estava concentrat en una àrea geogràfica molt petita, entre gent que potser ja no l'afectava, o que quan moria algú no se sabia exactament de què i era simplement un problema local. Tot acabava aquí. Fins i tot podria haver desaparegut tota una tribu, i això no tenia conseqüències fora d'aquella zona. Però avui, la concentració de la gent en viles molt més grans i l'emancipació sexual han contribuït clarament a escampar la malaltia. Només cal pensar en la facilitat dels viatges i les comunicacions arreu del món. Si per circumstàncies noves, s'escampés un virus tan mortal com el de la sida però amb la facilitat de difusió del virus de la grip, això seria fatal per a la humanitat. I no és pas impossible que existeixi un virus d'aquesta mena.

—*La passa de les vaques boges també va posar aquest tema sobre la taula.*

P. V: És clar. Abans, la carn d'aquests animals es repartia en una zona molt petita; avui dia, es ven a gran escala per tota Europa! I aquesta concentració, per raons econòmiques, de la producció és un perill enorme. No sabem per on reventarà. Però ho farà.

—*Per tant, què hem de fer?*

P. V: Aquesta és la qüestió: tenim opcions molt importants a fer. Hem de discutir si per un factor econòmic de rendibilitat més o menys immediata —estalviar-se uns quants francs en la fabricació d'un producte— val la pena córrer el risc. Aquí, a França, hi havia el projecte de crear una granja de cinc milions de gallines: cinquanta vegades més que la que jo ja vaig veure una vegada, amb cent mil gallines (en el seu moment, aquest salt encara havia estat molt més gran que el d'ara, comparant-lo amb el galliner particular d'una dotzena de gallines): el problema és que amb tres granges així proveeixes tot França. Pensa en les conseqüències d'una epidèmia: des de quedar-te sense gallines fins a enverinar una part important de la població. I quan es vulgui ensenyar una gallina als escolars? Hauran d'agafar un avió. A França, ja hi ha pobles en què no trobes ous: els porten d'un altre. Hem de rumiar-hi. Perquè tecnològicament totes aquestes coses es poden fer sense problemes i amb guanys econòmics. Ara bé, ¿és oportú de fer-ho, no ens n'hau-

rem d'arrepentir més tard? Cal acostumar la gent a pensar i a escollir. És d'això que en dic educar per a un pensament polític. I el problema és que ara, malgrat la democràcia, cada cop ens deixen escollir menys per a les coses grosses. Per exemple, per a l'economia no podem escollir res. Només podem escollir quatre espantalls que van a representar-nos en parlaments que tenen molt poc poder. Això ho podem fer, però decidir si es pot fer una fàbrica en un lloc determinat, o si s'hauria de continuar venent gasolina amb plom, malgrat saber com sabem els estralls que fa, això ni ens ho consulten ni podem fer-hi res. Per tant, la democràcia s'hauria de generalitzar. I això implica acostumar la mainada a resoldre problemes bàsics, a escollir, a comprometre's.

—*Llavors, no sortiran tots revolucionaris? No és aquesta una escola que no interessa?*

—És clar: en bona mesura ja és això. Els polítics procuren mantenir l'*status quo* vigent, i el que jo dic és que avui això ja no és possible. La situació present ens porta directament al precipici. Però, com que una de les característiques del poder és el desig de perpetuació, i com que el poder s'exerceix sobre un determinat nombre de coses i canviar cap d'aquestes coses té el perill de canviar el tipus de poder que les regula, doncs per això al poder vigent li fan por

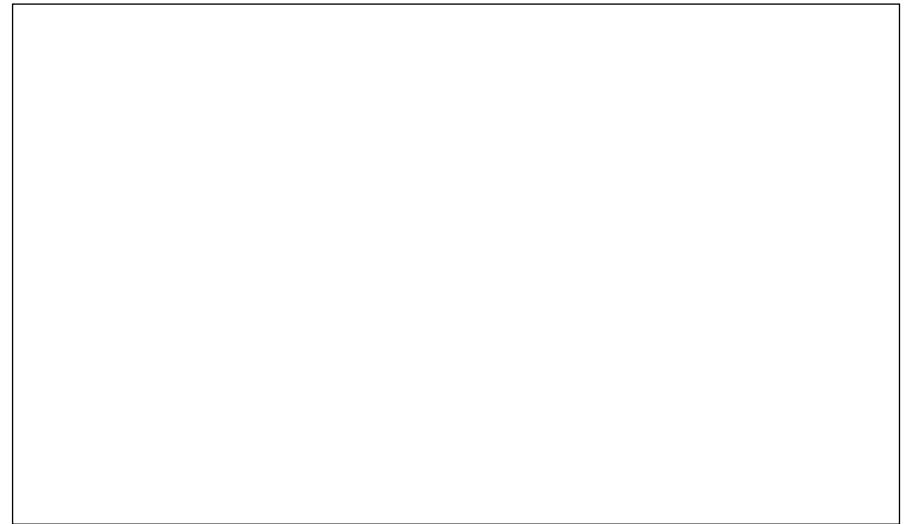
els canvis. El fumut, per tant, és que les estructures polítiques que tenim no afavoreixen l'adveniment de la que jo anomeno societat política. Entre altres coses, perquè la tecnologia vol continuar donant la pauta, explotant fins al màxim els descobriments fets. I no és això. Com hem de controlar les conseqüències d'aquesta explotació? Aquest és el problema.

—*Explícitament n'ha parlat als assaigs, i les seves novel·les ho han recollit com a subtext, com a fonament?*

—Crec que sí que hi ha una unitat de pensament entre la meua obra assagística i els meus llibres de ciència-ficció. Hi incito a pensar que no hem de resoldre problemes concrets, sinó decidir quin problema volem plantejar-nos: és a dir, educar a optar. Aquest pensament crític és molt difícil d'ensenyar, però considero imprescindible acostumar la mainada a imaginar solucions, i aprendre a discutir-les entre tots per poder decidir al final quin camí ens sembla més bo: amb el perill d'equivocar-nos, és clar, però el mínim possible gràcies a la pràctica. És una necessitat vital plantejar així l'ensenyament. Si no ho fa l'escola, ja em diràs qui ho pot fer. Però la cosa no va pas per aquí: actualment, la preocupació fonamental de l'escola no són les humanitats i la reflexió, gairebé rebutjades de l'ensenyament secundari en favor de matèries pràctiques: matemàtiques, física, química... eines de l'època tecnològica, que és la que encara domina.

—*Li sembla que no hi ha pensament a l'escola?*

P. V: Zero. I això és ben bé el contrari de cap on em sembla que hem d'anar. Aquesta és la idea que domina tot el llibre *De la cultura a la política*, entenent per *cultura* aquests coneixements pràctics: agricultura, cultura científica...

—*La veritat és que el títol confon; no sé si l'hauria titulat precisament al revés: de la política a la cultura, entenent com a política la pragmàtica partidista i econòmica que domina el món, que hauríem de superar, i per cultura la tradició humanística occidental que caldria recuperar. Però els noms no variarien la cosa.*

P. V: És que el mot *cultura* va arribar abans: *cultura* és de la mateixa arrel que el *culte* (de Déu), i vol dir «pràctica d'una cosa»; *agricultura*, per exemple, és la pràctica del conreu de la terra; el *culte* diví és la pràctica d'una religió, d'una relació amb la divinitat; sempre són *pràctiques*. En canvi, la política va aparèixer quan les ciutats ja s'havien desenvolupat prou —al temps dels grecs, per exemple— per decidir com calia organitzar-les; es tractava d'optar entre diversos models possibles. Per tant, la política com a pensament és més recent, i l'únic problema és que la tenim encallada gairebé des de llavors, sense haver-la fet evolucionar gaire.

—*És aquest estancament el problema de la política actual?*

P. V: Sí, avui dia la política s'ha convertit en una *cultura*, en una tècnica, en una pràctica reservada als tecnòlegs. I

aquesta tecnocràcia potser és rebutjada com a principi, com a idea, però en la pràctica domina l'escena política actual: ara els polítics són gent especialitzada, que no tenen forçosament un pensament propi, sinó simplement una visió estructurada d'una situació política concreta i que, per tant, reaccionen per estímuls electorals i no de pensament, es mouen regulats per les necessitats del partit que els mana i no per les de la societat a què es deuen... Per això dic que tenim encallada la política. Perquè hauria de ser el motor de la democràcia, s'hauria de donar a la gent la possibilitat real d'escollir en tots els dominis. Ara els ciutadans no estan preparats per assumir aquest paper.

—*Toca a l'escola preparar-los?*

P. V: L'escola hauria de començar. Però, darrere mateix, és el conjunt de la societat la que hauria d'assumir, amb consciència, amb honestedat intel·lectual i sense interessos mesquins —personals o locals—, el màxim de responsabilitats. El problema és que, com que les nostres societats busquen simplement la seva reproducció, tant li fa tot a tothom. No hi ha gaire gent que estigui interessada en aquesta mena de reflexions. ■